

<https://doi.org/10.53656/ped2026-6s.06>

*Artificial Intelligence
and the Future of Education
Изкуствен интелект
и бъдещето на образованието*

КЪМ ТРАНСДИСЦИПЛИНАРНОСТ ЧРЕЗ ДИГИТАЛЕН ПРАКТИКУМ В ЛИНГВО-ЛИТЕРАТУРНОТО ОБРАЗОВАНИЕ НА БЪДЕЩИ ДЕТСКИ УЧИТЕЛИ

Десислава Сидерова

Тракийски университет – Стара Загора

Резюме. Изследването разглежда възможностите за осъществяване на дигитален тренинг с фокус симулационно обучение на база образователното съдържание в предучилищното образование. В проучването са включени студенти по педагогика с професионална квалификация „детски учител“ от специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ в Тракийския университет – Стара Загора, България. Използван е инструмент за самооценка при проведения практикум в дигитална среда в областта на лингво-литературното образование. Резултатите показват, че най-много затруднява студентите оптималното времево разпределение на дейностите, както и въвеждането на адресат на речевата дейност, различен от учителя, с цел мотивиране на обучаваните към говорна активност. Проучването извежда възможностите на дигиталната среда през призмата на визията на студенти – бъдещи учители, за осъществяването на практикум, който би могъл да намери своето място при хибридни форми на университетска подготовка.

Ключови думи: педагогическа компетентност; предучилищно образование; текстова феноменология

1. Увод в изследването

Пандемичната обстановка в началото на 20-те години на 21. век катализира използването на алтернативи на традиционното обучение, подсилващи форми на практическо обучение във вариативни условия. Така се пораждат търсения за максимално ефективно използване на дигиталната среда за практическо обучение на студенти – бъдещи учители, във формата на аудиторната заетост.

Дигитализацията може да се приеме като част от „кардиналните трансформации“, пред които е изправено образованието. А то „не само ще се развива

по-бързо по отношение на практическите дейности, но и ще се фокусира върху бъдещето на самото съдържание на образованието“ (Vitanova, 2020).

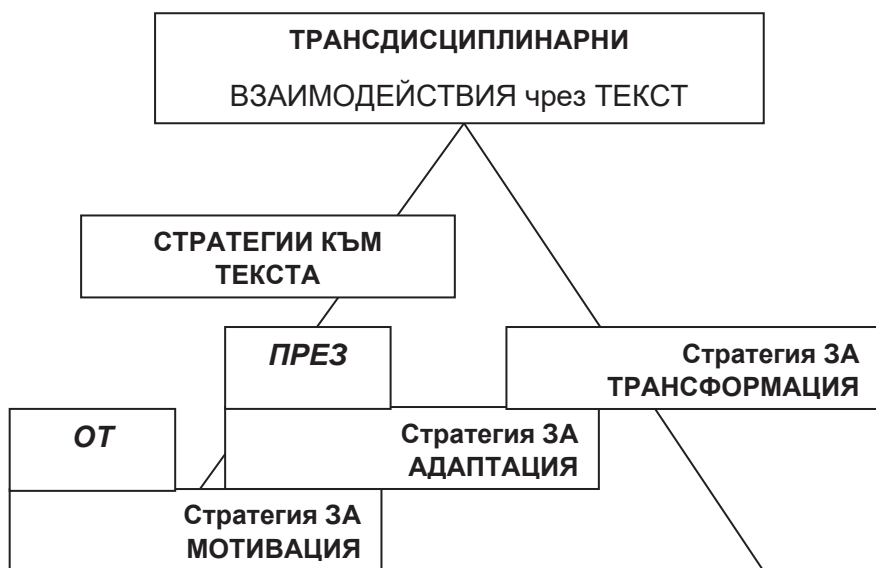
Интересът към различните метаморфози, през които преминава практическото обучение на студенти, които се подготвят за учители, е перманентен в научната сфера, но обикновено включва проекции относно работата на обучаваните в реалната работна среда на детската градина или в условията на училището. В рамките на настоящото проучване основната изследователска *цел* предполага търсенето на трансдисциплинарни взаимодействия на база текстовата феноменология, като се изтъква спецификата на дигиталната среда в рамките на практикум по методическа дисциплина в областта на лингво-литературното висше образование.

Самата *трансдисциплинарност* в настоящото изследване се приема като крайна точка на преплитането на образователното съдържание в сплав на универсално познание благодарение на семиотичния обект, който подлежи на продукция и рецепция в рамките на комуникативноречевата ситуация на педагогическото взаимодействие, а именно – *текста*. Само по себе си, това системно-структурно образуване благодарение на своята *знакова* природа може да послужи за база на трансдисциплинарни взаимодействия, доколкото иманентно присъства при всяко от тях, като предполага в случая интегриране не толкова на специализирани знания и умения, колкото на методи и похвати в дидактическата сфера. При прилагането на инструменти с метакогнитивен характер студентът в качеството си на субект в обучението създава „научно-дидактически текст“, който като вид нефикционален текст се реализира в устна форма като репродукция на своята първична писмена версия, разбира се, като се адаптира съобразно спецификата на симулационното взаимодействие (Dobrev & Savova, 2009, p. 141). Той последващо отново претърпява писмено кодиране при провеждане на изследователската процедура.

От педагогическа гледна точка приложението на дигиталния практикум може да се приеме като форма за създаването на обучаваща ситуация в лингво-литературния образователен дискурс, при която има прояви на избор от страна на студента, доколкото продуктът от неговата дейност приема модуса на текст, носещ специфичните белези на своя продуцент. Той е подчинен на жанровата специфика на проекта за педагогическа ситуация, която, от своя страна, е основна форма на педагогическо взаимодействие с децата в предучилищна възраст. Като такава, тя предполага прояви на динамичност и вариативност при структурирането и лингводидактическото ѝ подплатяване. Така текстът, със своя максимален потенциал за трансфериране на учебно съдържание, може да се използва при приложението на една от философиите на образованието – холистичната, схващана като „интегрирано учебно съдържание и познание в интегрирани естествени ситуации за синтезно цялостно развитие“ (Rasheva-Merdzhanova, 2023, p. 33). Психическата реалност оживява

чрез продукта на речевата дейност, като текстът започва да функционира като средство за постигането на комуникативна компетентност.

Трансдисциплинарните взаимодействия са във фокуса на изследвания, визиращи синергията на различни образователни области, с прилагане на компетентностния подход при студенти – бъдещи учители (Terzieva, 2022); потенциалът на дигиталните средства в частнодидактическото образование се разглежда за прилагането на „кросмодален прайминг“ (Petkova, 2025). Диференциране на настоящото проучване спрямо споменатите по-горе е в посока на приложението на методически дейности в дигитална среда – при първото изследване, а разликата с второто се открива в посока, че при провеждането на дигитален практикум с фокус лингво-литературната дидактика не се разчита на специализирани софтуерни решения, а на *ученето чрез преживяване* от страна на студенти – бъдещи учители, реализирано чрез симулационното обучение. Уникалността на преживяванията, които текстът създава и пресъздава, свидетелства за личностните специфики на неговия продуцент и реципиент. Яркото присъствие в образователната система се подсигурава и чрез продуциране на текстове, отговарящи на кодификационните норми на съвременния български език, но същевременно и разчупващи стереотипността на мисленето, чието естествено продължение е ярката вербална изява, подчинена на текстовата феноменология. В случая – пряко кореспондира с проявите на *комуникативната компетентност* на личността. В психолингвистичен план *мотивацията*, корелираща с комуникативната интенция, предполага проявите на стратегиите за *адаптация* и *трансформация*. Доколкото мотивацията лежи в основата на подготовката на комуникативния акт, пряката обвързаност с прагматиката довежда до приложение на следващите в стълбовидната структура на текстологичните стратегии – стратегиите за *адаптация* и *трансформация*. Първата отвежда към приспособяване към комуникативните условия. Втората – *трансформацията*, почива на разбирания, които отвеждат към прояви при приложението на компетентностния подход (фигура 1).

Фигура 1. Стълбовидна структура на водещите стратегии за постигане на трансдисциплинарни проекции чрез текстовата феноменология

Тук компетентността за постигане на образователните цели *спрямо* текста като продукт от дейността или *чрез* текста, т.е. в битието му на учебен ресурс в обучението, отстъпват на компетентността за осъществяването на дейност с трансдисциплинарни проекции (фигура 2).

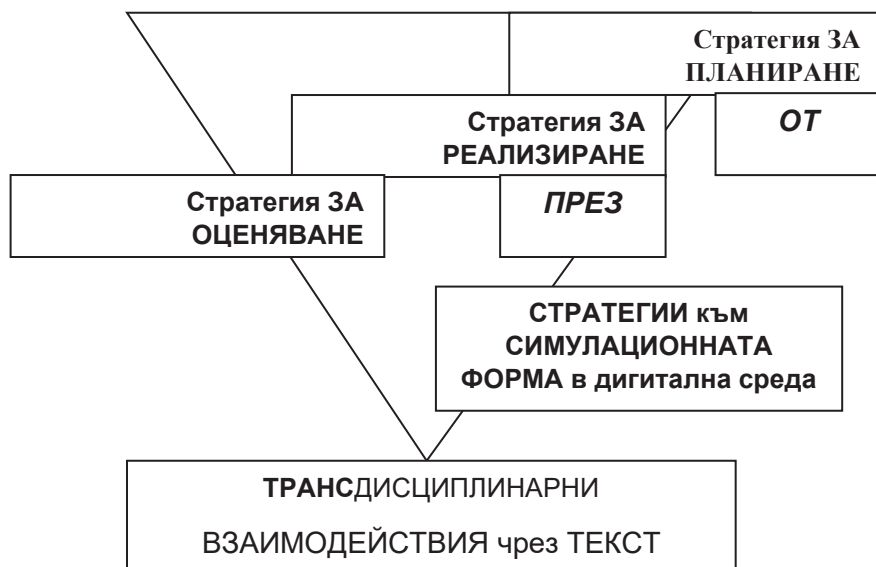
В домейна, който визира дидактическата компетентност в конгломерата на професионално-педагогическата компетентност, може да се разгледат *комплекс от умения* с прояви, които са заложени най-вече в три плана: *планиране, реализиране и оценяване* на формата на педагогическо взаимодействие (вж. по-долу дескрипцията на приложения изследователски инструментариум в диагностичната процедура) – в случая педагогическа ситуация, чиито параметри са симулационно загатнати в рамките на дигиталния практикум.

Извеждане гледната точка на обучавания към спецификата на неговата изява, породена от самата същност на дигиталната среда, когато не е подчинена на аудиторната заетост, свързана с дигиталната дидактика, е *изследователско-то намерение* на настоящото проучване.

В него се приема, че самостоятелният опит от страна на студентите – бъдещи учители, за прилагането на методически похвати в лингво-литературното образование, реализиращ се в дигитална среда, неминуемо ще доведе до процес на

създаването на „трансгранични зони на сечения“ при прилагането на „трансгресивен подход към проектирането на компетентността“ (Tsankov, 2024, p. 82).

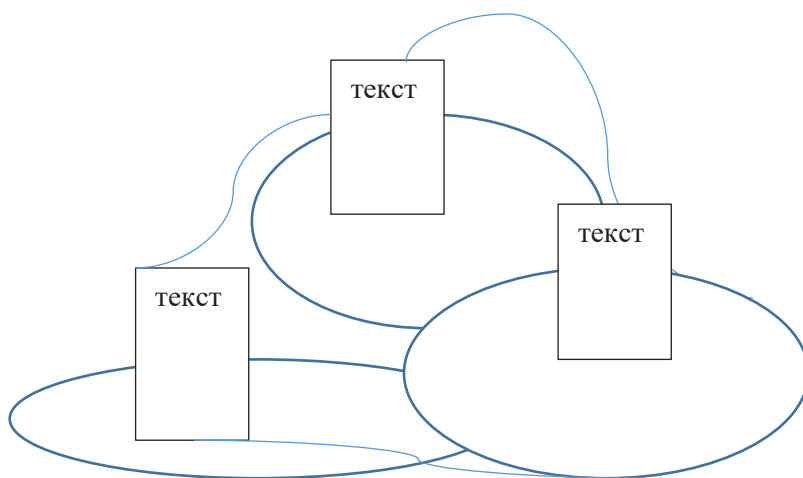
Възможната кореспонденция между триадата стратегии *мотивация – адаптация – трансформация* и триадата дейности, обезпечавачи осъществяването на симулационната форма – *планиране, реализиране и оценяване*, би могла да намери своето визуално изпълнение в следващата фигура (фигура 2).

Фигура 2. Кореспонденция между водещите стратегии за постигане на трансдисциплинарни образователни проекции чрез текстовата феноменология (реализиране на симулационна форма при дигитален практикум)

„Обърнатата пирамида“, намерила визуална изява във фигура 2, структурира стратегийната подплата на симулационната форма. Тя, разбира се, трансформира визуализацията, отразена във фигура 1. Върхът на пирамидата и в двата случая обаче е един – **трансдисциплинарните взаимодействия, подсигуравани от текстовата феноменология**. Използваната „обърната пирамида“ символизира (в съзвучие с едноименния принцип в медийния дискурс) значимостта на *стратегията за планиране* спрямо останалите. Приоритетността на адекватното проектиране служи за широката **основа** за изява на стратегиите за *реализиране* и последващо *оценяване/самооценяване* на симулационната форма при дигиталния практикум.

Реализиране намеренията на обучаваните в дискурса на предучилищното образование като отношение към лингвистичните и екстралингвистичните явления, към начините за изграждане фикционалността в художествената литература за деца носи информация за процесите, свързани с развитието и саморазвитието на педагогическата компетентност на бъдещите учители. Разчита се, че нейните прояви по пътя на *интеграцията* (равна на спояване на познавателни полета) ще спомогнат за осъществяването на *трансфер* чрез дигиталността в сферата на реалната работна среда за бъдещите учители, а именно – в детската градина.

Фигура 3. Трансграничен контекст на база текстовата феноменология

2. Диагностична процедура

Проучването е проведено в Тракийския университет – Стара Загора, като за контингент на изследване са привлечени 48 студенти от специалността „Предучилищна и начална училищна педагогика“ с бъдеща професионална квалификация „детски учител“ (2% – мъже, 98% – жени). В езика на дескрипторите, които отбелязват постигнатите резултати в областта на професионално-педагогическата компетентност, често отсъства гласът на обучаваните, който обаче в конструктивистката образователна парадигма не е приглушен, а дава метакогнитивна подплата на осъщественото лингво-литературно методическо познание.

Като *основен инструмент* за осъществяване на настоящото проучване се използва чек-лист за самооценка на симулационно представена педагогиче-

ска ситуация за предучилищна възраст в дигитална среда в рамките на аудиторната заетост на студенти – бъдещи детски учители. Така се разглеждат познавателните преживявания на личността спрямо трансдисциплинарното познание, реализиращо се чрез текстовата феноменология. Студентите са помолени да направят *самооценка* на представения от тях проект за педагогическа ситуация във формат, подходящ за функциониране в дигитална среда. Необходимо е те да отбележат степента си на съгласие с твърденията, включени в чек-листа, като посочат бал, съответстващ на своето мнение. Предложените твърдения в Ликертов формат са подчинени на репери, като *Не*, *По-скоро НЕ*, *отколкото ДА*, *НЕУТРАЛНО*, *По-скоро ДА*, *отколкото НЕ*, както и *ДА* (така те демонстрират движението между изявата на крайна отрицателна позиция, отбелязана с *НЕ*, и крайното утвърждаване с *ДА*).

Важно е да се отбележи, че събирането на метакогнитивни данни относно гледната точка на студенти към дигитален практикум в областта на лингво-литературното образование е подчинено на определена структурираност на инструмента, която включва няколко панела (от *панел А* до *панел Д*), отговарящи за различни ракурси по отношение на планирането, подготовката и реализирането на самия дигитален практикум в областта на лингво-литературното образование.

Основните акценти от *панел А* са следните.

В отличие от диагностични инструменти с метакогнитивен характер тук не се провежда проучване с анонимен характер, така че първоначално изследваните лица отбелязват името, специалността и своя курс на обучение. На второ място те уточняват студентите, които са включени в екипа при груповата работа за подготовката и представянето на педагогическата ситуация в дигитална среда. На трето място респондентът при писмената си изява посочва темата на педагогическата ситуация, която е предварително зададена от преподавателя, водещ семинарните занятия, а не е самостоятелен избор на съответния екип в състав от двама студенти. Конкретизират се възрастовата група, към която е адресирана симулационната форма, нейното гравитиране към образователно ядро и съответната програмна система за предучилищно образование, както и се конкретизира мнението на студента относно дела на университетската подготовка в областта на методиката на обучението по български език и литература в детската градина, който трябва да бъде разширен с оглед бъдещата му реализация като учител в предучилищното образование. На следващо място студентите споделят визията си за заложените *компетентности* като *очаквани резултати* от предвиденото педагогическо взаимодействие. Следва конкретизиране на използваните образователни ресурси в рамките на приложената симулационна форма. Изведени са също предпочитанията на студентите към ядро/ядра от образователното съдържание по образователно направление „Български език

и литература“ в детската градина от действащия *държавен образователен стандарт* – Наредба № 5.¹

Видно е, че първият панел от изследователския инструментариум (*панел А*) носи най-обща информация за проведения дигитален практикум, в рамките на който се осъществява симулационно педагогическо взаимодействие. Тези данни се допълват от *панел Б*, в който се конкретизира техническото устройство за достъп до дигиталната среда. Тук в съзвучие с изследователската теза студентите изразяват своята оценка на възможностите за осъществяване на речевите дейности – *говорене, писане, слушане, четене* – по време на представяне на симулационната педагогическа ситуация в дигитална среда. Две от тях са застъпени в подготовката по отношение на речевото развитие на децата в предучилищното образование: с репродуктивен характер – *слушането*, и с продуктивен характер – *говоренето*. Доколко теоретичното обучение по учебната дисциплина е базис за изявите на студентите с практически характер – отговорът на този въпрос се търси чрез свидетелството на данните за тяхното присъствие в часовете по университетската учебна дисциплината, приели модуса на лекционни и семинарни занятия. В тази част на проучването студентите са призовани да конкретизират и своята самооценка по отношение цялостната си изява при представянето на симулационната форма в дигитална среда.

Панел В, панел Г и панел Д са концентрирани към твърдения относно *планирането, реализирането и оценяването* на педагогическата ситуация, реализирана в симулационен формат в дигитална среда. Тук именно се използва скалата във формат на Ликерт, като са привлечени по 7 твърдения към всеки панел. Доколкото се акцентира на уменията като компонент на педагогическата компетентност, формулираните твърдения в *панел Б* (*планиране на симулационната форма*) и *панел В* (*реализиране на педагогическата ситуация*) започват с декларацията „Мога да...“.

В *панел В* се представят следните дейности, чието изпълнение предполага проява на редица умения, като:

- ориентиране в *образователното съдържание* на направлението „Български език и литература“ в детската градина;
- определяне *целите* на представената в дигитална среда педагогическа ситуация в областта на лингво-литературния образователен дискурс;
- разработване на *дейности*, свързани с отделните етапи на педагогическата ситуация, които са адекватни на заложените цели;
- предвиждане разнообразни *форми за организация* на образователния процес за постигане на познавателна активност при овладяване на речевата дейност *говорене*;
- предлагане на варианти за използване на *методически похвати и средства* за реализиране на педагогическо взаимодействие с насоченост към речево развитие на децата в предучилищна възраст;

- определяне ефективността при планираните *дейности* за постигане резултатите в областта на лингво-литературното развитие на децата в съответствие с *държавния образователен стандарт* за предучилищно образование;

- планиране *оптималното времево разпределение* на дейностите в отделните етапи при разгръщане взаимодействието на педагогическата ситуация, приела модуса на симулационна форма, която се реализира в дигитална среда.

В *панел Г* на изследователския инструментариум се акцентира на самооценката на следните дейности, които отново са функционална проява на уменията на студентите като бъдещи учители в педагогическата област:

- организиране на подходящи образователни дейности за подпомагане прилагането на познанието в практиката;

- използване на образователни ресурси, които са подходящи с оглед осъществяването на целеполагане и възрастовите особености на адресата;

- осъществяване на педагогическа ситуация в областта на лингво-литературния образователен дискурс въз основа на въздействащ сюжет и инсцениране;

- използване на подходящи текстове в педагогическото взаимодействие;

- прилагане на адресат на речевата дейност, който е различен от учителя;

- планиране на мотивирането за познавателна дейност чрез игрови действия;

- осъществяване на трансдисциплинарни взаимодействия в осъществяваната симулационна форма.

В *панел Д* на изследователския инструментариум студентите коментират: степента на личното си участие при подготовката на педагогическата речева ситуация, представена във виртуална среда (представянето на симулационната форма е възложено на екип от двама студенти); доколко могат самостоятелно да подготвят вариант на педагогическа речева ситуация в симулационен формат; доколко са удовлетворени от своята цялостна работа по време на представянето в дигитална среда.

В тази част на проучването фокусът е към *самооценката* на представения вариант за педагогическа ситуация в дигитална среда. С помощта на приложения инструментариум се извеждат мненията на студента за *релацията подготовка и представяне на педагогическата ситуация – личностни качества на педагог* (визира се уменията за прогнозиране при планирането на симулационната форма, за създаването на позитивна атмосфера, за осъзнаване проблемните полета в подготовката на обучавания). В рамките на панела се дава възможност на студентите в отворен формат да споделят какво биха могли да направят по-добре следващия път; в кои компоненти могат да усъвършенстват представения вариант на педагогическа ситуация (онасловени като *подготвителен, основен и заключителен компонент*, които реално структурират дигиталния тренинг във формат на симулационна форма); коментира се в свободна

форма взаимодействието в екипа от студенти за подготовката и представянето на педагогическа ситуация в областта на лингво-литературния образователен дискурс в дигитална среда.

3. Резултативен фокус на проучването

Предвид обхвата на събраните данни тук ще бъдат представени обобщено само онези водещи акценти, които се идентифицират като най-интересни с оглед бъдещи проучвания и които са с най-голям потенциал да бъдат оценени като представителни за проведеното изследване.

Кои са водещите констатации по отношение осъществяването на проучване в панел А?

Образователното съдържание в симулационната форма е с различен фокус (таблица 1).

Таблица 1. Образователно съдържание в симулационната форма

№	Образователно ядро	Относителен дял (%)
1.	Възприемане/пресъздаване на литературно произведение	33,33%
2.	Свързана реч	22,92%
3.	Граматически правилна реч	22,92%
4.	Звукова култура	16,67%
5.	Речник	4,17%

Симулационната форма е с фокус към цялото разнообразие от възрастови групи, като все пак преобладават теми с образователно съдържание, насочено към трета и четвърта възрастова група – общо 77,08% (таблица 2).

Таблица 2. Ориентация на образователното съдържание в симулационната форма към възрастова група в детската градина

Учебно съдържание, ориентирано към:	Брой симулационни форми	Относителен дял (%)
1. възрастова група	2	4,17%
2. възрастова група	8	16,67%
3. възрастова група	15	31,25%
4. възрастова група	22	45,83%

При формулировката на *очакваните резултати* студентите се насочват предимно към формулирането на две компетентности – средна аритметична стойност (2,42%). В таблицата по-долу (таблица 3) са посочени предпо-

читанията на студентите към ядро, свързано с отработваното образователно съдържание. Очаквано, изследваните лица се насочват към литературния образователен дискурс, като изразяват предпочитанието си към „Възприемане на литературно произведение“ – 38,46%. Водещото ядро, спрямо което студентите предпочитат да се разшири методическата подготовка, отново кореспондира с художествената словесност, а това именно е „Пресъздаване на литературно произведение“ (с 23,53%) – функция и на демонстрираните вече предпочитания на студентите към обучение в областта на запознаването с художествената литература за деца. От ядрата, реализиращи компонента „Български език“ в комплексното образователно направление, което визира лингво-литературния образователен дискурс в детската градина, следващо по предпочитание е онова, което е свързано със създаването на текстове, а именно „Свързана реч“, върху което традиционно се акцентира в обучението на студентите по педагогика. Дейностите, свързани с рецепция, трансфер и продукция на текстове, заемат водещо място в университетската подготовка, което е провокирано от факта, че той е дидактическа единица от най-висок ранг, което, от своя страна, се дължи на това, че заема върха на пирамидата в йерархията на дидактическите единици. Ето защо и студентите открояват своите предпочитания в посочената познавателна област.

Студентите споделят предпочитанията си към учебно съдържание от всички образователни ядра от *държавния образователен стандарт* (таблица 3).

Таблица 3. Предпочитание на студентите към учебното съдържание от образователно ядро от *държавния образователен стандарт*

№	Образователно ядро	Брой	Относителен дял (%)
1.	<i>Възприемане/пресъздаване на литературно произведение</i>	30	38,46%
2.	<i>Свързана реч</i>	21	26,92%
3.	<i>Граматически правилна реч</i>	13	16,67%
4.	<i>Звукова култура</i>	8	10,26%
5.	<i>Речник</i>	6	7,69%

Предвид спецификата на образователната среда е обяснимо базирането на осъществената симулационна форма върху електронния вариант на познавателната книжка (в 30 случая) и достъпните в интернет образователни ресурси – 18, които обаче заемат равен относителен дял с използването на *книга за учителя* към съответната програмна система (таблица 4). Прави впечатление, че помагалата за деца заемат последно място по приложение, което демонстрира неочакване от страна на обучаваните на техните образователни възможности.

Таблица 4. Предпочитание на студентите към използваните ресурси в симулационната форма, реализирана в дигитална среда

№	Ресурс, използван в симулационната форма	Брой	Относителен дял на ресурса (%)
1.	електронен вариант на познавателна книжка	30	20%
2.	интернет ресурси	18	12%
3.	книга за учителя към програмната система	18	12%
4.	учебник/учебно помагало по методика	16	10,67%
5.	хартиен вариант на познавателна книжка	16	10,67%
6.	лично подготвени образователни ресурси	15	10,00%
7.	образователни ресурси, подготвени от екипа от студенти	14	9,33%
8.	мултимедийна презентация	12	8%
9.	помагала за деца	11	7,33%

При резултатите в **панел Б** на приложения инструментариум се откроява използване на лаптопа като техническо устройство за достъп до дигиталната среда с относителен дял от 63,93%, последвано от мобилния телефон. (31,15%). Прави впечатление, че при представяне на педагогическата ситуация със симулационен характер мобилният телефон (14,58%) и настолният компютър присъстват алтернативно в такива случаи. Според студентите най-добре в дигитална среда се реализира речевата дейност „слушане“ (50,00%), както и „говорене“ (41,67%), като техният потенциал е характеризирани като *отличен*, а като *много добри* са оценени възможностите по отношение на другите речеви дейности: *писане* (33,33%) и *четене* (54,17%). Спорадични са твърденията за *добра* възможност за проява спрямо последно споменатите речеви дейности. Още по-рядко срещани са мненията за наличието на *слаба* възможност за тяхното реализиране.

Резултати по **панел В** на изследователския инструментариум сочат, че оптималното времево разпределение на дейностите е най-трудно за студенти, които нямат богат педагогически опит, доколкото частнодидактическата дисциплина в областта на лингво-литературния образователен дискурс е първа в тяхното обучение (таблица 5). При някои позиции се наблюдава посочване на междинната позиция НЕУТРАЛНО, която всъщност не изразява категорично мнение спрямо формулираните твърдения. Те все пак се вземат под внимание, доколкото дават информация за разколебаване на студентите – обучаваните в тези случаи всъщност нямат онази увереност, която да ги подтикне да се насочат към категорично изразяване на ДА-позиция в Ликертовата скала за оценка на формулираните твърдения.

Таблица 5. Затруднения на студентите при *планирането* на симулационната форма в дигитална среда

Метакогнитивни твърдения спрямо планиране на симулационната форма	Относителен дял на подкрепа (%)
Мога да планирам оптимално времево разпределение на дейностите на отделните етапи при разгръщането на взаимодействието при педагогическата речева ситуация.	70,83%
Мога да предложа варианти за използването на методически средства и похвати за реализиране на педагогическото взаимодействие за речево развитие на децата в предучилищна възраст.	79,17%
Мога да определя целите на представената педагогическа речева ситуация по образователно направление „Български език и литература“ във виртуална среда.	83,33%
Мога да се ориентирам в образователното съдържание по образователно направление „Български език и литература“ в детската градина, подходящо за съответната възрастова група.	85,42%
Мога да определя планираните дейности за постигане на резултатите съобразно Държавния образователен стандарт за предучилищно образование като ефективни.	87,50%
Мога да предвидя разнообразни форми на организация на образователния процес в групата за постигане на познавателна активност при овладяване на речевата дейност <i>говорене</i> .	89,58%
Мога да разработя дейности , свързани с отделните етапи на педагогическата ситуация, които са адекватни на заложените цели.	93,75%

При оценяване на твърденията в *панел Г* на диагностичния инструментариум се наблюдават резултати, които са отразени в таблица 6, която е представена по-долу. Те сочат затруднения най-вече при създаването на въздействащ сюжет, в рамките на който да се поражда *мотивация за речева активност* чрез въвеждането в педагогическото взаимодействие на адресат, който е различен от учителя (с най-нисък относителен дял на подкрепа). Най-достъпно за студентите се оказва осъществяването на педагогическа ситуация в симулационен похват въз основа на въздействащ сюжет и инсцениране.

Таблица 6. Затруднения на студентите при *реализиране* на симулационната форма

Метакогнитивни твърдения спрямо <i>реализиране</i> на симулационната форма	Относителен дял на подкрепа (%)
Мога да използвам в педагогическата речева ситуация адресат на речевата дейност на децата, който е различен от учителя.	70,83%
Мога да планирам мотивирането за познавателна дейност да става чрез игрови действия.	79,17%
Мога да използвам образователни ресурси в моята педагогическа ситуация, които са подходящи с оглед осъществяването на целепологане и възрастовите особености.	83,33%
Мога да организирам подходящи образователни дейности, които да подпомогнат децата при прилагането на познанието в практиката.	85,42%
Мога да осъществявам интегриране с други образователни направления в рамките на педагогическата речева ситуация.	87,50%
Мога да използвам в педагогическото взаимодействие подходящи текстове.	89,58%
Мога да осъществявам педагогическа ситуация въз основа на въздействащ сюжет и инсцениране.	93,75%

При резултатите в *панел Д* на изследователския инструментариум интерес предизвиква най-вече контент-анализът на отговорите, които не са подчинени на структурирани от изследователя твърдения. Той сочи следното.

Обобщението относно визията на студентите за усъвършенстване на симулационната форма може да приеме формата на следния призив: „Повече илюстрации, повече игри за децата!“. За студента, като бъдещ педагог, е важно „интересното обучение“, за постигането на което е направил според него всичко възможно съобразно спецификата на дигиталната среда. Ето как възрастовите особености предопределят методическия подход към образователната материя, която вече се оттласква от своя специализиран характер.

Основен фокус на работа според обучаваните е подсибяването на дейности за развитието на речта и паметта на децата. Важността на оценката на другите за студентите пък се презентира чрез твърдението, че изявата на екипа в дигитална среда е „харесана от присъстващите колеги“. В този процес изследваните лица изтъкват ролята на разнообразието от използваните образователни ресурси, като се акцентира на тяхната функция за визуализиране на образователното съдържание. По-доброто осмисляне на *темата* и *целите* на педагогическата ситуация се извежда като проблемното звено във веригата на предложените иначе ефективни образователни дейности. Забележките към техническата част на представянето, както и необходимостта от подси-

гуряване на добра интернет свързаност за студентите при дигиталния практикум не омаловажават за обучаваните постигнатия от тях резултат относно реализацията на възложената симулационна форма. За неговото повишаване ще допринесат фактори като повече постоянство от страна на студентите, повече пълноценна комуникация, включително обмяна на съвети, които са изведени от самите обучавани. Добрата комуникация, разбирателството в екипа, съвместната работа довеждат и до добро изпълнение на поставената задача – това се подчертава в отговорите на студентите. „Работата в екип, макар и виртуално, беше блестяща. Подготовката и представянето на педагогическа речева ситуация протече добре, положено беше старание, изградиха се начини за комуникация, усъвършенства се замисълът на идеите, които биха могли да предразположат децата“ – тези констатации свидетелстват за удовлетвореността на участниците в проучването от тяхната изява по време на дигиталния практикум (с прилагането на „добре организиран план на действие“). Изтъква се в положителен план възможността за създаването на екип въз основа на личните предпочитания и интереси на студентите, довело до ефективно взаимодействие („с течение на времето и работата в екип човек се научава и усъвършенства“ – утвърждава студент, който е участник в изследователската дейност). Същевременно подготовката и представянето на педагогическа речева ситуация в дигитална среда се describira от участниците в проучването като „нещо различно и интересно“. Към лексемата „интересно“ се прибавя и думата „забавно“ за описание на стимулите, които мотивират студентите към изява по време на дигиталния практикум („с желание изслушах всеки колега“). Когато описват проблемните пунктове, те се концентрират обикновено към заключителния компонент на симулационната форма, в която е добре – според студентите – да присъстват игрови елементи. Изтъква се и ролята на мултимедийната презентация за реализиране целите на дигиталния практикум, както и значимостта на по-точното придържане към темата при реализиране на симулационната форма.

В заключителната част на чек-листа за самооценка студентите оценяват обучението и статута на учебната дисциплината в областта на лингво-литературния дискурс, с която те се запознават в рамките на университетската подготовка („Тя ни дава старта и подготовката за нашето бъдеще на учители“). В тази част на проучването те изтъкват удовлетвореността си от обучението, като оценяват обучението, свързано с методиката на обучението по български език и литература в детската градина, като осъществявано на „много високо ниво“ и „максимално добре“. Същевременно се изтъкват „сложностите“ – по техните думи – при реализирането на тази част от обучението, която е базирано онлайн. Утвърждава се разбирането, че „емоционалната увереност у един бъдещ учител настъпва, когато има условия за това; когато успее да усети, почувства и се сблъска с реалното взаимодействие“. Така студентите по педагогика възприе-

мат приложението на симулационните форми в дигитална среда само като пропедевтика спрямо техните изяви в реалната работна среда на детската градина („в тази професия дар са именно децата“). Обучаваните изтъкват значимостта на контакта с другите за осъществяване на ефективно учене (така „се научава повече“), за да не повтарят неуспехите на своите състуденти. Като цяло, се отбелязва значението на учебната дисциплина, свързана с обучението по български език и литература, за развитието и *саморазвитието* на студентите като бъдещи педагози. Така се утвърждава разбирането за смисъла от приложението на дигиталния практикум: „за да мога, когато съм в реална среда“.

Самооценка на симулационната форма в качествен план е представена на фигура 4.

Фигура 4. Самооценка на симулационната форма, представена в дигитална среда

Относителният дял на студентите, които оценяват симулационната форма, в която са взели участие, като *много добра*, е 57,58%, а 12,12% от тях – като *отлична*. Регистрираният резултат показва прояви на критическо мислене и се потвърждава от споделените от студентите метакогнитивни прояви по отношение реализираната симулационна форма в дигитална среда.

4. Заключение

Включената методическа работа, въз основа на която е проведено настоящото проучване, демонстрира гравитиране към пълноценно реализиране на

процес за овладяване на ключовата компетентност „общуване на роден език“ в рамките на обучение по български език като първи, която е с високи възможности за трансфериране извън частнодидактическата проблематика на лингво-литературния образователен дискурс. В този процес се открояват трансдисциплинарните връзки в образованието, които естествено отвеждат към лексемата *комуникация*. Общуването между субектите на педагогическото взаимодействие запазва същностните си характеристики и в дигитална среда. Ракурсите на взаимодействието *хуманитарна – дигитална култура* отправят предизвикателства за решаване, в които изборът на личността в нейния сблъсък с познавателните задачи е част от дълбинно осмислена концепция за *преодоляване на парцелираността на познанието* като част от процесите за неговото *универсализиране*.

Използване потенциала на дигиталните технологии за *преобразуване* на една от социалните сфери, а именно – образователната, в настоящото проучване не се опира върху надценяване на тяхната роля, а стъпва на същностните възможности, които те предлагат и които, без съмнение, трябва да намерят ефективен отклик в университетската подготовка на бъдещи учители за овладяването на професионално-педагогическа компетентност. Глобалният поглед на субекта – в случая бъдещ учител – към монолитен познавателен обект, приел един от различните модуси на текстовата феноменология, подsigурява формирането на качества като част от компетентността на личността въобще, осигуряващи възможностите за справянето с предизвикателствата на настоящето и бъдещето в подлежащата на вечни метаморфози образователна сфера.

Благодарности и финансиране

Това изследване е подкрепено от Министерството на образованието и науката по Националната програма „Млади учени и постдокторанти – 2“.

БЕЛЕЖКИ

1. Наредба № 5 от 3 юни 2016 г. за предучилищното образование, издадена от министъра на образованието и науката Обн. ДВ. бр. 46 от 17 юни 2016 г.

ЛИТЕРАТУРА

- Витанова, Н. И. (2020). Професии на бъдещето в сферата на образованието. *Годишник на Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“*. Педагогически факултет, 24(1), 647 – 657.
- Димчев, К. (2010). *Основи на методиката на обучението по български език*. София: Св. Климент Охридски. ISBN – 978-954-07-3213-8.
- Добрева, Е., Савова, И. (2009). *Текст & дискурс*. Велико Търново: Фабер. ISBN – 978-954-400-107-0.

- Рашева-Мерджанова, Я. (2023). *Компетентностно иновиране в образованието. Опити. Курс за подготовка на учители на бъдещето*. София: Св. Климент Охридски. ISBN 978-954-07-5638-7.
- Терзиева, Г. (2022). *Здравно образование и физическо възпитание. Компетентност на студенти педагози*. Стара Загора: Тракийски университет. ISBN 978-954-314-107-4.
- Цанков, Н. (2024). *Т-ядро на компетентността и личността: за образование и бъдеще*. София: Авангард прима. ISBN - 978-619-279-031-8.
- Petkova, D. (2025). Cross-modal priming of a music education event in a digital environment. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 13(1), 75 – 81. Available from: <https://doi.org/10.23947/2334-8496-2025-13-1-75-81>.

Acknowledgements & Funding

This research is supported by the Bulgarian Ministry of Education and Science under the National Program „Young Scientists and Postdoctoral Students – 2“.

REFERENCES

- Dimchev, K. (2010). *Osnovi na metodikata na obuchenieto po balgarski ezik*. Sofia: Sv. Kliment Okhridski. ISBN – 978-954-07-3213-8.
- Dobрева, Е., Savova, I. (2009). *Tekst & diskurs*. Veliko Tarnovo: Faber. ISBN - 978-954-400-107-0.
- Petkova, D. (2025). Cross-modal priming of a music education event in a digital environment. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 13(1), 75 – 81. Available from: <https://doi.org/10.23947/2334-8496-2025-13-1-75-81>.
- Rasheva-Merdzhanova, Ya. (2023). *Kompetentnostno inovirane v образованието. Опити. Курс за подготовка на учители на бъдещето*. Sofia: Sv. Kliment Okhridski. ISBN – 978-954-07-5638-7.
- Terzieva, G., (2022). *Zdravno obrazovanie i fizichesko vazpitanie. Kompetentnost na studenti pedagozi*. Stara Zagora: Trakiyski universitet. ISBN 978-954-314-107-4.
- Tsankov, N. (2024). *T-yadro na kompetentnostta i lichnostta: za obrazovanie i badeshte*. Sofia: Avangard prima. ISBN – 978-619-279-031-8.
- Vitanova, N. (2020). Profesii na badeshteto v sferata na образованието. *Godishnik na Shumenskiya universitet „Episkop Konstantin Preslavski“*. Pedagogicheski fakultet, 24(1), 647 – 657.

TOWARDS TRANSDISCIPLINARYNESS THROUGH DIGITAL TRAINING IN LINGUISTICS AND LITERARY EDUCATION FOR FUTURE CHILDREN'S TEACHERS

Abstract. The study examines the possibilities for implementing digital training with a focus on simulation training based on educational content in preschool education. The study included students of pedagogy with a professional qualification of „child teacher“ from the specialty „Preschool and primary school pedagogy“ at Thracian University – Stara Zagora, Bulgaria. A self-assessment tool was used during the practicum conducted in a digital environment in the field of linguistic and literary education. The results show that the most difficult for students is the optimal time distribution of activities, as well as the introduction of an addressee of speech activity other than the teacher, in order to motivate students to speech activity. The study brings out the possibilities of the digital environment through the prism of the vision of students – future teachers, for the implementation of a practicum, which could find its place in hybrid forms of university training

Keywords: pedagogical competence; preschool education; textual phenomenology

✉ **Dr. Desislava Siderova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0001-5884-9689

WoS Researcher ID: JGE-3646-2023

Trakia University – Stara Zagora

Stara Zagora, Bulgaria

E-mail: desiti@abv.bg